

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η μετάβαση προς ένα πιο βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον — μια στρατηγική ενόψει του 2050»

(γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

(2018/C 081/07)

Εισηγήτρια: η κ. **Brenda KING**

Συνεισηγητής: ο κ. **Lutz RIBBE**

Απόφαση της συνόδου ολομέλειας	14.7.2016
Νομική βάση	Άρθρο 29 παράγραφος 2 του εσωτερικού κανονισμού Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας
Αρμόδια υποεπιτροπή	Η μετάβαση προς ένα πιο βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον — μια στρατηγική ενόψει του 2050
Υιοθετήθηκε από την υποεπιτροπή	21.9.2017
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	18.10.2017
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	529
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας	185/8/6
(υπέρ/κατά/αποχές)	

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Όπως και όλα τα άλλα μέρη του κόσμου, η Ευρώπη αντιμετωπίζει τρία μείζονα προβλήματα: 1) την εξάντληση των φυσικών πόρων της γης, συμπεριλαμβανομένης της αλλαγής του κλίματος και της απώλειας της βιοποικιλότητας· 2) τις κοινωνικές ανισότητες, συμπεριλαμβανομένης της ανεργίας των νέων και των ατόμων που μένουν πίσω σε περιοχές με φθίνουσες βιομηχανίες, και 3) τη δημόσια απώλεια εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση, στο πολιτικό κατεστημένο, στην ΕΕ και στις δομές διακυβέρνησής της, καθώς και σε άλλους θεσμούς.

1.2. Τα τρία αυτά σημαντικά προβλήματα πρέπει να γίνουν κατανοητά στο πλαίσιο της ψηφιοποίησης (μείζονος σημασίας) και της παγκοσμιοποίησης, καθώς τα φαινόμενα αυτά έχουν επηρεάσει ουσιαστικά τις αγορές εργασίας της Ευρώπης και θα συνεχίσουν να έχουν ακόμη πιο έντονο αντίκτυπο στο μέλλον. Ειδικότερα η ψηφιοποίηση μπορεί είτε να διευκολύνει την αντιμετώπιση των τριών θεμάτων είτε να τα επιτείνει. Το εάν η ψηφιοποίηση θα έχει θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η πολιτική της διαχείριση.

1.3. Με βάση μια διεξοδική ανάλυση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των τριών αυτών σημαντικών θεμάτων και της ψηφιοποίησης, η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να χαράξει μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για την αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης, με στόχο την προώθηση μέτρων που ενισχύουν την οικονομία της προκειμένου να επιτευχθούν κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη. Στόχος της παρούσας γνωμοδότησης είναι να προβληθούν θέματα και στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την προετοιμασία της μακροπρόθεσμης στρατηγικής.

Μερικοί άνθρωποι αντιστέκονται στην αλλαγή. Εν μέσω των συνεχών τεχνολογικών καινοτομιών, ορισμένα άτομα έχουν συμφέρον να διατηρηθεί το status quo. Άλλοι άνθρωποι μπορεί να αισθάνονται ανασφαλείς με την προσπάθεια προσαρμογής σε μια συνεχώς μεταβαλλόμενη κοινωνία. Για άλλους, οι αλλαγές δεν είναι αρκετά γρήγορες (π.χ. υποστηρικτές πράσινης ενέργειας). Οι φορείς χάραξης πολιτικής πρέπει να λάβουν υπόψη αυτούς τους φόβους και να αντιμετωπίσουν άμεσα το πρόβλημα, αντί να καταφεύγουν στο status quo. Το πρώτο βήμα θα ήταν να αρχίσει μια ανοιχτή συζήτηση σχετικά με τα θέματα και να ενισχυθεί η συμμετοχική δημοκρατία, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Πρωτοβουλίας Πολιτών.

1.4. Η «μη ανάληψη δράσης» δεν αποτελεί επιλογή. Απαιτείται πολιτική βούληση για την προώθηση της αλλαγής προς τη σωστή κατεύθυνση. Χρειάζονται ισχυρότερες διασυνδέσεις μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης, της προστασίας του περιβάλλοντος και των κοινωνικών πολιτικών. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) υποστηρίζει ότι η εφαρμογή και η επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης (ΣΒΑ), η Συμφωνία του Παρισιού, καθώς και η καλά οργανωμένη μετάβαση προς την οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και η ψηφιακή οικονομία θα επιλύσουν μείζονα ζητήματα που αντιμετωπίζει η Ευρώπη και θα καταστήσουν την Ευρώπη νικήτρια αυτής της νέας βιομηχανικής επανάστασης. Προτείνουμε στην Επιτροπή να αναπτύξει επείγοντως τις πολιτικές που περιγράφονται στην έγγραφη εργασία της για τα «Επόμενα βήματα»⁽¹⁾ και να επικεντρωθεί περισσότερο στην πλήρη ενσωμάτωση των ΣΒΑ και της COP21 στο ευρωπαϊκό πλαίσιο πολιτικής και στις τρέχουσες προτεραιότητες της Επιτροπής με στόχο τον καθορισμό οράματος για την Ευρώπη έως το έτος 2050.

1.5. Η ανάγκη ισχυρής πολιτικής στήριξης δεν πρέπει να παρερμηνεύεται. Ενώ είναι απαραίτητη η δημιουργία κατάλληλου κανονιστικού πλαισίου για τη διαμόρφωση της μετάβασης, η Ευρώπη χρειάζεται ένα πρόγραμμα το οποίο να επηρεάζει το σύνολο της κοινωνίας προσφέροντας δίκαιη παγκοσμιοποίηση· αποσκοπώντας στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας και στην ανάδειξη της Ευρώπης στις νέες τεχνολογίες· αποσκοπώντας στο να μην αφήσει κανέναν πίσω· εξαλείφοντας τη φτώχεια και δημιουργώντας ένα περιβάλλον το οποίο να αποκαθιστά την εμπιστοσύνη των πολιτών στα πολιτικά συστήματα, καθώς και στις πολυμερείς μορφές διακυβέρνησης⁽²⁾. Εκτός από την πρωτοπορία σε διάφορους τομείς πολιτικής, οι πολιτικές προσεγγίσεις πρέπει επίσης να προσπαθήσουν να ενεργοποιήσουν το τεράστιο δυναμικό της κοινωνίας των πολιτών. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα, οι πρωτοβουλίες των πολιτών και η κοινωνική εργασία είναι μόνο μερικά παραδείγματα για το πώς μπορεί να επιτευχθεί αειφόρος ανάπτυξη μέσω μιας προσέγγισης από τη βάση προς την κορυφή, ειδικά όταν πρόκειται για την αναγκαία μετάβαση προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα ή μια κυκλική οικονομία. Η περίπτωση των αποκεντρωμένων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας συνιστά το καλύτερο σημείο αναφοράς σε αυτό το πλαίσιο.

1.6. Στο εγγύς μέλλον, η Επιτροπή και η ΕΟΚΕ θα πρέπει να συνεργαστούν περαιτέρω για τους βασικούς τομείς στρατηγικής πολιτικής που αναλύονται στην παρούσα γνωμοδότηση, όπως για παράδειγμα:

- η ανταγωνιστικότητα της ΕΕ σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο,
- ο αντίκτυπος της ψηφιοποίησης στην αγορά εργασίας (συμπεριλαμβανομένης της αξιοπρεπούς εργασίας) και στο περιβάλλον,
- η βιώσιμη χρηματοδότηση και η φορολογία,
- οι προκλήσεις της ανάπτυξης νέων οικονομικών προτύπων,
- τα εμπόδια στην αποκέντρωση της παραγωγής ενέργειας,
- η διά βίου εκπαίδευση και κατάρτιση σε μια νέα ψηφιακή εποχή και στο πλαίσιο της μετάβασης προς την οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα,
- η προώθηση πολλαπλών συνασπισμών ενδιαφερομένων φορέων,
- το δημοκρατικό έλλειμμα στη νομοθετική διαδικασία της ΕΕ και η ανανεωμένη πρόκληση της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών,
- η ενσωμάτωση της ανεξάρτητης εμπειρογνώμοσύνης στη χάραξη πολιτικής και η ανάγκη να ενισχυθεί η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών,
- ένας νέος ευρωπαϊκός μηχανισμός που θα εξυπηρετεί μια στρατηγική αειφόρου ανάπτυξης.

1.7. Για την υλοποίηση αυτού του συνδυασμού πολιτικών απαιτείται συνολική και συνεκτική στρατηγική. Η ΕΟΚΕ συνιστά η εν λόγω στρατηγική να έχει μακροπρόθεσμο προσανατολισμό και να είναι σαφής, οριζόντια και κάθετα ολοκληρωμένη, εύκολα διαχειρίσιμη και συμμετοχική. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ θεωρεί ζωτικής σημασίας να διασφαλιστεί ότι η μετάβαση στο 2050 θα σχεδιαστεί και θα διεξαχθεί με την πλήρη συμμετοχή των εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών. Προκειμένου να ενισχυθεί η συμμετοχική δημοκρατία, η Επιτροπή οφείλει να αναλογιστεί σχετικά με το δικαίωμά της για νομοθετικό μονοπώλιο.

⁽¹⁾ SWD(2016) 390 final.

⁽²⁾ Παρατηρήσεις από τον γενικό γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών στο πολιτικό φόρουμ υψηλού επιπέδου για την αειφόρο ανάπτυξη τον Ιούλιο του 2017.

2. Εισαγωγή

Το 2016 η Επιτροπή εξέδωσε την ανακοίνωσή της με θέμα «Επόμενα βήματα για ένα βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον». Στη γνωμοδότησή της, η ΕΟΚΕ διατυπώνει τις συστάσεις της για μια στρατηγική που θα ανταποκρίνεται στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρώπη. Στη γνωμοδότηση ζητείται να υιοθετηθεί μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση η οποία θα λαμβάνει υπόψη τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές πτυχές της ανάπτυξης από μακροπρόθεσμη σκοπιά. Με την εν λόγω προσέγγιση αναμένεται να ξεπεραστούν η κοντόφθαλμη προσέγγιση και ο κατακερματισμένος τρόπος σκέψης που διέπουν επί του παρόντος τις στρατηγικές της ΕΕ.

3. Μια μεγατάση και τρία παγκόσμια θέματα

Στο πλαίσιο της ψηφιοποίησης (μεγατάση), η στρατηγική βιωσιμότητας θα πρέπει να δίδει απαντήσεις σε τρία μείζονα κοινωνικά ζητήματα παγκόσμιας κλίμακας που επηρεάζουν την Ευρώπη όσο και όλες τις άλλες ηπείρους:

- 1) Πώς μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τους πλανητικούς περιορισμούς και τη συνολική οικολογική πρόκληση, συμπεριλαμβανομένης της αλλαγής του κλίματος και της απώλειας της βιοποικιλότητας;
- 2) Πώς μπορούμε να ανταποκριθούμε στις αυξανόμενες κοινωνικές ανισότητες σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο;
- 3) Τέλος, πώς μπορεί να ξεπεραστεί η διάβρωση της δημόσιας υποστήριξης για τις κυβερνήσεις και τους θεσμούς;

Οι λύσεις στα προβλήματα αυτά απαιτούν κοινή προσπάθεια από τους φορείς χάραξης πολιτικής, τους πολιτικούς και την κοινωνία των πολιτών. Επιπλέον, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στους κινδύνους και τις ευκαιρίες της ψηφιοποίησης. Σε αυτήν την ενότητα, παρουσιάζονται τα ζητήματα που πρέπει να εξεταστούν ώστε να βρεθούν λύσεις στα τρία μεγάλα θέματα ⁽³⁾.

3.1. Μια μεγατάση: ο παγκόσμιος μετασχηματισμός της οικονομίας και της κοινωνίας μέσω της ψηφιοποίησης

3.1.1. Η οικονομία πλατφορμών, η τεχνητή νοημοσύνη, η ρομποτική και το διαδίκτυο των πραγμάτων — οι παγκόσμιες εξελίξεις σε αυτούς τους τομείς είναι ευρείες και επιταχυνόμενες και, αργά ή γρήγορα, θα επηρεάσουν όλους τους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας. Η ψηφιακή τεχνολογία διατίθεται σε μεγάλα τμήματα της κοινωνίας, αλλά ορισμένες ομάδες ενδέχεται να μην έχουν πρόσβαση σε αυτά τα εξαιρετικά ισχυρά ψηφιακά εργαλεία.

3.1.2. Η σύγκλιση των ψηφιακών τεχνολογιών με τη νανοτεχνολογία, τη βιοτεχνολογία, την επιστήμη των υλικών, την παραγωγή και αποθήκευση ανανεώσιμης ενέργειας και την κβαντική πληροφορική έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει μια νέα βιομηχανική επανάσταση ⁽⁴⁾. Προκειμένου η Ευρώπη να έχει ηγετικό ρόλο στον νέο παγκόσμιο τεχνολογικό και οικονομικό ανταγωνισμό, απαιτούνται μαζικές επενδύσεις και νέες πρωτοβουλίες.

3.1.3. Η ψηφιοποίηση αποφέρει πολλά οφέλη. Δίνει ώθηση στην ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών προς όφελος των καταναλωτών. Έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στην επίτευξη ορισμένων από τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) αυξάνοντας τα επίπεδα των παγκόσμιων εισοδημάτων, βελτιώνοντας την ποιότητα ζωής των ανθρώπων, δημιουργώντας ευκαιρίες για πιο δημοκρατικά μοντέλα χωρίς αποκλεισμούς και αυξάνοντας τον αριθμό των ποιοτικών θέσεων εργασίας, καθώς και τη συνολική ανταγωνιστικότητα της ΕΕ — όπως έγινε και με τις προηγούμενες βιομηχανικές επαναστάσεις. Υπάρχουν όμως και απειλές: μελέτες καταδεικνύουν ότι η ψηφιοποίηση μπορεί να καταστρέψει πολύ περισσότερες θέσεις εργασίας από όσες θα δημιουργήσει.

3.1.4. Η ψηφιακή τεχνολογία θα διασφαλίσει σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό την προσέγγιση της παραγωγής και της κατανάλωσης, ελαχιστοποιώντας κατ' αυτόν τον τρόπο την πλεονάζουσα παραγωγή. Η ελαχιστοποίηση αυτή μπορεί να μειώσει το περιβαλλοντικό αποτύπωμα της ΕΕ. Η άμεση εμπορία οικονομικών αγαθών —είτε μέσω συναλλαγών μεταξύ ομοτίμων είτε μέσω της οικονομίας του διαμοιρασμού— μπορεί να μειώσει την κατανάλωση πόρων. Για παράδειγμα, η ψηφιακή οικονομία υποστηρίζει τη διάδοση κοινών υπηρεσιών μεταφοράς και οχημάτων χωρίς οδηγό, πράγμα που μπορεί να ενισχύσει την περιβαλλοντική βιωσιμότητα των συστημάτων κινητικότητας που χρησιμοποιούμε.

3.1.5. Ωστόσο, η ψηφιοποίηση, αυτή καθαυτή, δεν είναι βιώσιμη. Υπάρχουν φραγμοί στην είσοδο στην αγορά και στις οικονομίες κλίμακας που ενδέχεται να μην επιτρέπουν στους πολίτες να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές της. Η ψηφιοποίηση θα μπορούσε να αυξήσει τις ανισότητες, ιδίως λόγω της δυνατότητάς της να διαταράσσει τις αγορές εργασίας και της τάσης της να δημιουργεί πόλωση, με πολλές θέσεις εργασίας χαμηλής και μεσαίας εξειδίκευσης να βρίνουν προς τον αυτοματισμό. Η

⁽³⁾ Ο κ. Frans Timmermans, Α' αντιπρόεδρος, κατά τη σύνοδο ολομέλειας της ΕΟΚΕ στις 15 Δεκεμβρίου 2016.

⁽⁴⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Εσωτερική ψηφιακή αγορά χωρίς αποκλεισμούς» (ΕΕ C 161 της 6.6.2013, σ. 8).

ρομποτοποίηση και η οικονομία των πλατφορμών ενδέχεται να αποτελέσουν σοβαρή απειλή για πολλούς ευρωπαϊκούς χώρους εργασίας και δημιουργούν νέους κινδύνους, καθώς οι περισσότερες από τις σχετικές τεχνολογίες λειτουργούν βάσει δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων ιδίως δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

3.1.6. Οι νέες ευκαιρίες δημιουργίας πλούτου συχνά ωφελούν μόνο μια συγκεκριμένη κατηγορία ανθρώπων: τα άτομα υψηλής εκπαίδευσης, με καλές κοινωνικές δεξιότητες και υψηλό επίπεδο ανοχής κινδύνου. Οι κυριότεροι ωφελούμενοι των ψηφιακών καινοτομιών τείνουν να είναι οι πάροχοι πνευματικού, οικονομικού και φυσικού κεφαλαίου: φορείς καινοτομίας, μέτοχοι, επενδυτές και εργαζόμενοι υψηλής ειδίκευσης. Υπάρχει φόβος ότι η ψηφιακή τεχνολογία θα αποτελέσει έναν από τους κύριους λόγους για τη στασιμότητα, ή ακόμη και τη μείωση των εισοδημάτων.

3.1.7. Απαιτείται μια ενεργητική και σφαιρική πολιτική για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων ψηφιοποίησης, με αναφορά στα τρία βασικά προβλήματα που περιγράφονται παραπάνω. Πρέπει επίσης να παρακολουθούνται και να αντιμετωπίζονται οι κίνδυνοι που απορρέουν από την ψηφιοποίηση. Η ΕΟΚΕ θα συνεχίσει να εργάζεται ενεργά για τα θέματα αυτά.

3.2. Οι περιορισμοί του πλανήτη και η συνολική οικολογική πρόκληση

3.2.1. Έχοντας αναλάβει δεσμεύσεις όσον αφορά την παγκόσμια καταπολέμηση της αλλαγής του κλίματος (δηλαδή με τη Συμφωνία του Παρισιού) και έχοντας ταχθεί υπέρ της προστασίας των φυσικών πόρων, η Ευρώπη οφείλει να μειώσει επείγοντως και ουσιαστικά το περιβαλλοντικό αποτύπωμα της οικονομίας της. Η οικολογική κρίση μάς πλήττει ήδη. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η αύξηση του πληθυσμού, η μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη με βάση τα ορυκτά καύσιμα και η μη βιώσιμη χρήση πόρων και γης ασκούν αυξανόμενη πίεση στο περιβάλλον. Μια βασική πρόκληση, η οποία αντικατοπτρίζεται επίσης στους ΣΒΑ, είναι να διασφαλιστεί ότι η οικονομική εξέλιξη και ανάπτυξη σέβονται τους περιορισμούς του πλανήτη, είτε πρόκειται για την προστασία του κλίματος, τη χρήση και τη διαχείριση πόρων, την ποιότητα του αέρα και των υδάτων, είτε για την προστασία της χερσαίας και θαλάσσιας βιοποικιλότητας.

3.2.2. Η πλήρης αποσύνδεση της οικονομίας από τον άνθρακα απαιτεί τον επείγοντα μετασχηματισμό πολλών οικονομικών τομέων. Η μετάβαση από τα ορυκτά καύσιμα στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας απαιτεί περισσότερη ενεργειακή ευελιξία και τεχνογνωσία. Η γενική ανάπτυξη «παραγωγών-καταναλωτών» ενέργειας ⁽⁵⁾ θα πρέπει επίσης να αποτελέσει σημαντικό και βιώσιμο τμήμα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ ⁽⁶⁾. Τα συστήματα μεταφοράς προϋποθέτουν διαρθρωτικές αλλαγές μέσω του εξηλεκτρισμού και του συνεπιβατισμού. Η στέγαση και οι υποδομές πρέπει να αναμορφωθούν. Η προηγμένη βιοοικονομία μπορεί να αποτελέσει μείζονα παράγοντα που θα συμβάλει στον οικολογικό προσανατολισμό της οικονομίας.

3.2.3. Η Ευρώπη πρέπει να μεταβεί από το σημερινό γραμμικό οικονομικό μοντέλο «ανάληψης, κατασκευής, κατανάλωσης και διάθεσης» προς ένα κυκλικό μοντέλο με δυνατότητες αποκατάστασης εκ κατασκευής, που θα βασίζεται όπου είναι δυνατόν σε ανανεώσιμες φυσικές πηγές ενέργειας και θα διατηρεί την αξία των προϊόντων, των υλικών και των πόρων στην οικονομία όσο το δυνατόν περισσότερο. Η ψηφιοποίηση μπορεί να είναι σημαντική στο πλαίσιο αυτό (βλέπε σημείο 3.1.4).

3.2.4. Η μετάβαση σε μια κυκλική και φιλική προς το περιβάλλον οικονομία χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών προσφέρει στην ΕΕ την ευκαιρία να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα και την ανθεκτικότητά της. Μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα ζωής και την ευημερία των πολιτών της Ευρώπης. Μειώνει επίσης την εξάρτηση από τις εισαγωγές ορυκτών καυσίμων και κρίσιμης σημασίας πρώτων υλών και δημιουργεί μια σταθερή βάση για οικονομική ευημερία.

3.2.5. Ωστόσο, η απαλλαγή από τον άνθρακα και η οικολογική μετάβαση συνεπάγονται κοινωνικές προκλήσεις ⁽⁷⁾ εφόσον θα μειωθούν οι χώροι εργασίας σε βιομηχανίες με υψηλό οικολογικό αποτύπωμα. Η πλήρης αξιοποίηση των δυνατοτήτων που συνεπάγεται η μείωση του άνθρακα και η οικολογική μετάβαση για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη βελτίωση της κοινωνικής ασφάλισης πρέπει να γίνει αποδεκτή ως στρατηγικό πολιτικό καθήκον, έτσι ώστε το καθαρό ισοζύγιο να είναι κατά το δυνατόν θετικότερο.

⁽⁵⁾ Πρόκειται για ενεργούς καταναλωτές ενέργειας, οι οποίοι καταναλώνουν και ταυτόχρονα παράγουν ηλεκτρική ενέργεια.

⁽⁶⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Ενέργεια παραγωγών-καταναλωτών και συνεταιρισμοί παραγωγών-καταναλωτών ηλεκτρικού ρεύματος» (ΕΕ C 34 της 2.2.2017, σ. 44).

⁽⁷⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Κλιματική δικαιοσύνη», NAT/712 (βλ. σελίδα 22 της παρούσας Επίσημης Εφημερίδας).

3.2.6. Η στροφή προς την οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και την κυκλική οικονομία προωθείται χάρη σε πρωτοβουλίες από τη βάση προς την κορυφή υπό την καθοδήγηση των πολιτών, των τοπικών αρχών, των καταναλωτών και των καινοτόμων επιχειρήσεων, τόσο σε σχέση με την ενέργεια όσο και με τα τρόφιμα. Ωστόσο, αντί να προωθούνται σχετικές πρωτοβουλίες και να δημιουργείται κρίσιμη μάζα σε όλη την Ευρώπη, με θετικό αποτέλεσμα για την αγορά εργασίας και την κοινωνική ασφάλιση, η περαιτέρω πρόοδος συχνά παρεμποδίζεται από τα διοικητικά και κανονιστικά συστήματα. Δεν έχει γίνει ευρέως κατανοητό ότι οι πρωτοβουλίες από τη βάση προς την κορυφή μπορούν να αποτελέσουν ισχυρό εργαλείο για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων της απαλλαγής από τον άνθρακα και της οικολογικής μετάβασης. Για να αποκαλυφθεί το δυναμικό αυτό, είναι απαραίτητο να αρθούν τα διαρθρωτικά εμπόδια που παρεμποδίζουν τους ανθρώπους με ανεπαρκείς πόρους να αποκτήσουν πρόσβαση στους πόρους που χρειάζονται (ιδίως κεφαλαία και σχετικές πληροφορίες).

3.3. Αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων

3.3.1. Ενώ η παγκοσμιοποίηση και η τεχνολογική πρόοδος έχουν ενισχύσει σημαντικότερα το παγκόσμιο εμπόριο και τον παγκόσμιο πλούτο, ο συνδυασμός της παγκοσμιοποίησης και της τεχνολογικής πρόοδου συνέβαλε επίσης στην αύξηση της κοινωνικής (και περιβαλλοντικής) ανισότητας. Σύμφωνα με την Oxfam, μόνον οκτώ άτομα, όλα άνδρες, κατέχουν τόσο πλούτο όσο το φτωχότερο ήμισυ του παγκόσμιου πληθυσμού.

3.3.2. Στην Ευρώπη, το χάσμα της ανισότητας διευρύνεται. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του ΟΟΣΑ, η εισοδηματική ανισότητα παραμένει σε επίπεδα ρεκόρ στην Ευρώπη. Στη δεκαετία του 1980, το μέσο εισόδημα του πλουσιότερου 10 % της κοινωνίας ήταν επτά φορές υψηλότερο από του φτωχότερου 10 %. Σήμερα είναι 9,5 φορές υψηλότερο. Η ανισότητα του πλούτου είναι ακόμη μεγαλύτερη: το 10 % των πλουσιότερων νοικοκυριών κατέχει το 50 % του συνολικού πλούτου, ενώ το 40 % των λιγότερο πλούσιων κατέχει λίγο περισσότερο από το 3 %⁽⁸⁾.

3.3.3. Ένας λόγος για την επιδείνωση της ανισότητας στην Ευρώπη είναι η αποσύνδεση της ανάπτυξης από το καθαρό εισόδημα. Ενώ το ΑΕγχΠ της ζώνης του ευρώ αυξήθηκε κατά περισσότερο από 16 % μεταξύ 2008 και 2015 (πάνω από 17 % στην ΕΕ των 28), το διαθέσιμο καθαρό εισόδημα των νοικοκυριών παρέμεινε στάσιμο, αυξανόμενο μόλις κατά 2 % για την ΕΕ των 28.

3.3.4. Στις 24 χώρες του ΟΟΣΑ, η παραγωγικότητα αυξήθηκε κατά 27 % από το 1995, ενώ η μέση αποζημίωση του εργατικού δυναμικού υποχώρησε, αυξανόμενη κατά μόνον 22 %. Ακόμη χειρότερα, η αύξηση του εργατικού εισοδήματος ήταν σημαντικά μικρότερη για την κοινωνική ομάδα με χαμηλότερους καθαρούς μισθούς. Αυτή η μισθολογική ανισότητα έχει επιδεινωθεί τα τελευταία 20 χρόνια σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες εκτός από την Ισπανία. Η τάση είναι εντονότερη στην Ουγγαρία, την Πολωνία, την Τσεχική Δημοκρατία και το Ηνωμένο Βασίλειο⁽⁹⁾.

3.3.5. Υπάρχει κίνδυνος το χάσμα αυτό να διευρυνθεί λόγω της μεταβολής της φύσης της εργασίας. Για παράδειγμα, η αυτοματοποίηση σύνθετων βιομηχανικών διαδικασιών μέσω της ρομποτικής απειλεί να μειώσει τη ζήτηση για υπαλλήλους μεσαίου επιπέδου ειδίκευσης, ή ακόμη και του χαμηλότερου τμήματος του υψηλού επιπέδου ειδίκευσης, οι οποίοι εκτελούν σήμερα τις πολύπλοκες αυτές εργασίες. Κάτι τέτοιο είναι πιθανό να συμβάλει περαιτέρω στην πώληση της αγοράς εργασίας, καθώς οι νέες θέσεις εργασίας που θα δημιουργηθούν θα εμπίπτουν είτε στην ομάδα με (ακόμη) υψηλότερο επίπεδο ειδίκευσης (ανάπτυξη και συντήρηση των εν λόγω προϊόντων/υπηρεσιών) είτε στην προσανατολισμένη προς τις υπηρεσίες ομάδα χαμηλής ειδίκευσης. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, το 9 % των θέσεων εργασίας κινδυνεύουν να αυτοματοποιηθούν, ενώ για άλλο ένα 25 % τα καθήκοντα θα αλλάξουν σημαντικά.

3.3.6. Οι κυβερνητικές απαντήσεις στον αντίκτυπο της ψηφιοποίησης τείνουν να είναι αντιδραστικές και όχι προορατικές και αποσκοπούν σε μεγάλο βαθμό στην άμβλυση των παρενεργειών της ψηφιοποίησης αντί να στοχεύουν στην αξιοποίηση των δυναμικών της. Οι κυβερνητικές απαντήσεις πρέπει να λαμβάνουν καλύτερα υπόψη την πρόκληση της εκπροσώπησης και της συμμετοχής των εργαζομένων ως σημαντική πτυχή των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο σε μια εξελισσόμενη αγορά εργασίας. Η ΕΟΚΕ θα μπορούσε να συνεχίσει να αναλύει διεξοδικά τις επιπτώσεις της ψηφιοποίησης στη φύση της εργασίας.

3.4. Οι κυβερνήσεις και τα θεσμικά όργανα χάνουν τη δημόσια υποστήριξη

3.4.1. Η αύξηση των ανισοτήτων που εν μέρει μόνο οφείλεται στην παγκοσμιοποίηση και στην τεχνολογική πρόοδο έχει συμβάλει στην απώλεια της εμπιστοσύνης στις κυβερνήσεις, στο πολιτικό κατεστημένο, στους διεθνείς οργανισμούς, στους θεσμούς και στην παγκόσμια διακυβέρνηση. Επιπλέον, έχει πυροδοτήσει την άνοδο λαϊκιστικών κινημάτων και έχει συμβάλει στην πτώση των παραδοσιακών πολιτικών κομμάτων. Ιδιαίτερα ανησυχητική είναι η αποχή των νέων (για να μη μιλήσουμε για αντισυστημική ψήφο): μόνο το 63 % των Ευρωπαίων ηλικίας 15-30 ετών ψήφισε σε εκλογές το 2015⁽¹⁰⁾.

⁽⁸⁾ ΟΟΣΑ: Η κατανόηση του κοινωνικοοικονομικού χάσματος στην Ευρώπη. Βασική έκδοση 2017.

⁽⁹⁾ Schwellnus, C., Kappeler, A. και Pionnier, P.: Έγγραφο εργασίας του ΟΟΣΑ. «Decoupling of Wages from Productivity: Macro-Level Facts» (Η αποσύνδεση των μισθών από την παραγωγικότητα: στοιχεία από το μακροοικονομικό επίπεδο).

⁽¹⁰⁾ Ευρωβάρόμετρο.

3.4.2. Πολλοί ευρωπαίοι πολίτες αισθάνονται αποκομμένοι από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Πιστεύουν ότι οι παραδοσιακές δημοκρατικές διαδικασίες δεν τους επιτρέπουν να επηρεάζουν θεμελιώδεις αποφάσεις. Η πολυμερής προσέγγιση (π.χ. στο πλαίσιο του θεματολογίου των Ηνωμένων Εθνών για την αειφόρο ανάπτυξη με ορίζοντα το 2030) συνιστά μοντέλο δημοκρατίας χωρίς αποκλεισμούς και αποτελεί τρόπο για να ξεπεραστεί η δυσπιστία αυτή.

3.4.3. Ο μετασχηματισμός προς την αειφορία δεν μπορεί και δεν πρέπει να επιβληθεί «από πάνω», θα είναι δε επιτυχής μόνον εάν βασίζεται σε ευρεία υποστήριξη και ενεργό συμμετοχή της πλειοψηφίας των επιχειρήσεων, των τοπικών και των περιφερειακών αρχών, των εργαζομένων και των πολιτών. Πρέπει να υπάρξει συνεργασία «από τη βάση προς την κορυφή» και «από την κορυφή προς τη βάση». Πολυμερείς συμμαχίες χρησιμοποιήθηκαν για τη διαμόρφωση του θεματολογίου του 2030 και αναδύονται και στον τομέα της δράσης για το κλίμα⁽¹¹⁾. Μπορούν να χρησιμεύσουν ως υπόδειγμα για ένα μοντέλο δημοκρατικής διακυβέρνησης χωρίς αποκλεισμούς που θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε όλους τους τομείς πολιτικής και να διευκολύνει τον μετασχηματισμό και την καινοτομία.

3.4.4. Η νεότερη γενιά κυρίως απαιτεί μη παραδοσιακές μορφές πολιτικής συμμετοχής, σε αντίθεση με τα συμβατικά πολιτικά κόμματα και φορείς. Οι ενεργειακές κοινότητες, οι εταιρικές σχέσεις μεταξύ πολιτών και δήμων για την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης (π.χ. μέσω μοντέλων συμβάσεων) ή της διαχείρισης των αποβλήτων, οι πρωτοβουλίες «πόλη μετάβασης» (transition town), η γεωργία που υποστηρίζεται από την κοινότητα, τα πολιτικά ιστολόγια και άλλες ηλεκτρονικές μορφές, ή ακόμη και οι πρωτοβουλίες σε τοπικό νόμισμα, προσφέρουν εναλλακτικές μορφές πολιτικής συμμετοχής. Ασφαλώς δεν θα αντικαταστήσουν το παραδοσιακό πολιτικό έργο, μπορούν όμως να συμβάλουν σημαντικά στην πολιτική κοινωνικοποίηση και την κοινωνική ένταξη.

3.4.5. Η αξιοποίηση των δυνατοτήτων του διαδικτύου αποτελεί μια ακόμη πολλά υποσχόμενη προσέγγιση για την εξάλειψη των πολιτικών αδιεξόδων. Ποτέ δεν υπήρξε πιο ελεύθερα διαθέσιμη πληροφόρηση από ό,τι σε ένα αποκεντρωμένο δίκτυο χωρίς τον κλασικό επόπτη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα νέες προκλήσεις για την κοινωνία, όπως συμβαίνει με το φαινόμενο της εκ των υστέρων αλήθειας και των ψευδών ειδήσεων. Γινόμαστε επίσης μάρτυρες της εκρηκτικής ανάπτυξης εναλλακτικών, μη ιεραρχικών δομών ακτιβισμού, καθώς και της ευρύτερης χρήσης διαδικτυακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης μεταξύ των πολιτών, ιδίως μεταξύ των νέων.

3.4.6. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση μοντέλων διακυβέρνησης που χαρακτηρίζονται από πρωτοφανές επίπεδο συμμετοχής του κοινού στη χάραξη πολιτικής. Η ΕΕ θα πρέπει να εξετάσει κράτη μέλη όπως η Εσθονία, όπου έχει ήδη σημειωθεί σημαντική πρόοδος. Η ψηφιοποίηση επιτρέπει στους πολίτες να συμμετέχουν στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων με σχετικά χαμηλό κόστος. Εντούτοις, τα στοιχεία καταδεικνύουν ότι υφίσταται και η «προκατάληψη της μεσαίας τάξης» (υψηλότερη εκπροσώπηση των μελών της μεσαίας τάξης στα φόρουμ συμμετοχής) όσον αφορά την ηλεκτρονική συμμετοχή. Η ΕΟΚΕ βρίσκεται σε ιδανική θέση να συμμετάσχει σε διάλογο σε επίπεδο κοινωνίας των πολιτών σχετικά με το θέμα αυτό.

4. Η Ευρώπη που θέλουμε

Αντιμέτωπη με τα τρία παγκόσμια θέματα και τη μεγάταση της ψηφιοποίησης που παρουσιάστηκε παραπάνω, η ΕΕ πρέπει να επιτύχει:

- να αξιοποιήσει όσο το δυνατόν περισσότερο την ψηφιακή επανάσταση ώστε να οικοδομήσει μια νέα, ανταγωνιστική και βιώσιμη οικονομία,
- να μεταβεί προς μια κυκλική και φιλική προς το περιβάλλον οικονομία χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών, διασφαλίζοντας παράλληλα τη δίκαιη μετάβαση για όλους,
- να οικοδομήσει ένα ισχυρό ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο,
- να διασφαλίσει ένα πιο αποκεντρωμένο δημοκρατικό σύστημα με βάση τους πολίτες, αξιοποιώντας παράλληλα τα πλεονεκτήματα της δίκαιης οικονομικής συνεργασίας σε παγκόσμιο επίπεδο.

4.1. Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι οι ΣΒΑ, σε συνδυασμό με τη Συμφωνία του Παρισιού (COP21), θα αναζωογονήσουν το όραμα της «Ευρώπης που θέλουμε»⁽¹²⁾⁽¹³⁾. Η Επιτροπή πρέπει να δημιουργήσει μια δυναμική για την εφαρμογή των συμφωνιών αυτών αναπτύσσοντας τις πολιτικές που περιγράφονται στην ανακοίνωσή της με τίτλο «Επόμενα βήματα» και ενσωματώνοντάς τις πλήρως στο ευρωπαϊκό πλαίσιο πολιτικής και στις τρέχουσες προτεραιότητες της Επιτροπής. Η «Ευρώπη που θέλουμε», όπως και το

⁽¹¹⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Συνασπισμός για την εκπλήρωση των δεσμεύσεων της συμφωνίας του Παρισιού» (ΕΕ C 389 της 21.10.2016, σ. 20).

⁽¹²⁾ Οικοδομώντας την Ευρώπη που θέλουμε, μελέτη του φόρουμ Ενδιαφερομένων Φορέων για την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 2015.

⁽¹³⁾ Common appeal to European leaders by European Civil Society Organisations and Trade Unions (Κοινή έκκληση προς τους ευρωπαίους ηγέτες από ευρωπαϊκές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και συνδικαλιστικές οργανώσεις), 21 Μαρτίου 2017.

θεματολόγιο του 2030 (ΣΒΑ), θέτει το άτομο στο επίκεντρο της κοινωνίας και της οικονομίας, και θα δώσει σε όλους την ευκαιρία να αποφασίσουν με ποιον τρόπο θέλουν να εκπληρώσουν τις ανάγκες τους σε αρμονία με το κοινωνικό και το οικολογικό περιβάλλον. Η ιδέα αυτή δεν είναι ουτοπική. Στην πραγματικότητα, η Ευρώπη διαθέτει πλέον τις τεχνολογικές και οικονομικές δυνατότητες να υλοποιήσει το όραμα αυτό: το διαδίκτυο των πραγμάτων και τα μαζικά δεδομένα, ο έλεγχος σύνθετων διαδικασιών μέσω κινητών εφαρμογών, η «ιδιοπαραγωγή-ιδιοκατανάλωση» μέσω της αποκλιμάκωσης της παραγωγής και της μείωσης του κόστους παραγωγής (π.χ. ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τρισδιάστατη εκτύπωση), νέοι τρόποι συναλλαγών και πληρωμών (*blockchain* [τεχνολογία αλυσίδας συστοιχιών], *bitcoins* [εικονικά ψηφιακά νομίσματα] και έξυπνες συμβάσεις), τον συνεργατισμό και την οικονομία του διαμοιρασμού ως νέες επιχειρηματικές έννοιες, και άλλες καινοτομίες.

4.2. Όλες οι παραπάνω καινοτομίες έχουν τη δυνατότητα να κάνουν το όραμα πραγματικότητα, όμως αυτό προϋποθέτει μια στρατηγική που θα παρέχει λύσεις σε τρεις προκλήσεις που σχετίζονται με την καινοτομία. Η στρατηγική αυτή συνεπάγεται μια νέα αντίληψη της ευημερίας «πέραν του ΑΕγχΠ», όπου η οικονομική ευρωστία, η κοινωνική ένταξη, η περιβαλλοντική ευθύνη και η ενδυνάμωση των πολιτών επιδιώκονται με ολοκληρωμένο τρόπο.

4.3. Η «μη ανάληψη δράση» δεν αποτελεί επιλογή: εάν η ΕΕ δεν είναι διατεθειμένη ή ικανή να αναπτύξει και να εφαρμόσει μια ολοκληρωμένη στρατηγική, η Ευρώπη δεν θα υπολείπεται μόνο σε σχέση με το θεματολόγιο του 2030 και το όραμα της «Ευρώπης που θέλουμε». Χωρίς δράση, υπάρχει υψηλός κίνδυνος αποτυχίας σε κάθε μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις: η ευρωπαϊκή εργασιακή τάξη θα καταστραφεί, η απαλλαγή από τον άνθρακα και η προστασία των πόρων θα σταματήσουν επειδή το κοινωνικό κόστος της οικολογικής μετάβασης θα θεωρηθεί υπερβολικά υψηλό και οι κοινωνικές ανισότητες συν την αλλοτρίωση θα αυξηθούν, θέτοντας σε κίνδυνο τη δημοκρατία.

4.4. Είναι εξαιρετικά σημαντικό η στρατηγική να περιλαμβάνει συγκεκριμένες συστάσεις πολιτικής ώστε να συμβάλλει στην αντιμετώπιση των τριών μεγάλων προκλήσεων που αντιμετωπίζει η Ευρώπη και να κάνει, συνεπώς, πραγματικότητα την «Ευρώπη που θέλουμε».

5. Έξι πολιτικές προσεγγίσεις για την επίτευξη της Ευρώπης που θέλουμε

Στο σημείο αυτό προτείνουμε βασικές προσεγγίσεις πολιτικής που παρέχουν απαντήσεις σε τρία παγκόσμια θέματα (πλανητικά όρια, κοινωνικές ανισότητες, απώλεια δημόσιας στήριξης) και στη μεγάλη της ψηφιοποίησης. Κάθε μία από τις προσεγγίσεις αυτές περιλαμβάνει έναν συνδυασμό πολιτικών που αποτελείται από έως και έξι στοιχεία:

- καινοτομία,
- ρύθμιση/διακυβέρνηση,
- κοινωνική πολιτική,
- ανοικτή πρόσβαση,
- εκπαίδευση/κατάρτιση,
- έρευνα.

Αυτός ο συνδυασμός πολιτικών θα πρέπει να εφαρμοστεί σε τουλάχιστον τέσσερις τομείς πολιτικής: δίκαιη, ψηφιακή και πράσινη οικονομία (5.1), νέες μορφές διακυβέρνησης (5.2), βιωσιμότητα και χρηματοπιστωτικός τομέας (5.3) και προώθηση της βιωσιμότητας μέσω του διεθνούς εμπορίου (5.4). Παρέχουμε θέματα και συμβολή που θα πρέπει να διερευνηθούν περαιτέρω από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και τους ενδιαφερόμενους φορείς μακροπρόθεσμα.

5.1. Μια δίκαιη, ψηφιακή και πράσινη οικονομία που δημιουργεί ευημερία και ευρωστία

5.1.1. Καινοτομία: η νέα βιομηχανική επανάσταση αποτελεί ευκαιρία για την Ευρώπη να καταλάβει ηγετική θέση στον τομέα των τεχνολογιών και να αυξήσει την ανταγωνιστικότητά της στις παγκοσμιοποιημένες αγορές. Η παραγωγή οικονομικής αξίας χωρίς υψηλό εξωτερικό κόστος πρέπει να καταστεί το πρότυπο επιχειρηματικό μοντέλο. Χρειαζόμαστε καινοτόμες και κερδοφόρες εταιρείες και επιχειρήσεις για να επενδύσουν σε βιώσιμη παραγωγή, να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας υψηλής ποιότητας και να δημιουργήσουν οικονομικό έδαφος για ευημερία. Προκειμένου η καινοτομία να συμβάλει σε μια πιο βιώσιμη Ευρώπη, πρέπει να αναπτυχθεί ένα πλαίσιο που θα επιβραβεύει τις οικονομικές δραστηριότητες με μηδενικό ή ριζικά μειωμένο εξωτερικό αποτύπωμα ή με περιορισμένη κατανάλωση πόρων. Αυτό θα επιτρέψει σε βιώσιμους καινοτόμους φορείς (είτε πρόκειται για πολίτες, επιχειρήσεις, πόλεις ή περιφέρειες) να ανταγωνίζονται αποτελεσματικά επιχειρηματικά μοντέλα με υψηλή εκμετάλλευση πόρων ή/και μεγάλο περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Θα πρέπει επίσης να παρέχεται προορατική στήριξη —για παράδειγμα, πρόσβαση σε μικροπιστώσεις για ΜΜΕ, πολίτες, ιδιωτικά νοικοκυριά, κοινοτικές πρωτοβουλίες και κοινωνικές επιχειρήσεις και πολύ μικρές επιχειρήσεις— σε

καινοτόμους φορείς οι οποίοι προσφέρουν καινοτόμες λύσεις για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών και κοινωνικών προκλήσεων και οι οποίοι ενεργούν ως πρωτοπόροι χρήστες ⁽¹⁴⁾. Ως προς το θέμα αυτό θα μπορούσε να βοηθήσει το ενιαίο ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, υπό την προϋπόθεση τα έξοδα καταχώρισης να μην είναι απαγορευτικά ⁽¹⁵⁾. Όσον αφορά τις ΜΜΕ, θα πρέπει να αναθεωρηθούν τα μέτρα για την προσφορά δεύτερης ευκαιρίας ώστε να μειωθεί το σημερινό υψηλό επίπεδο ανάλυσης κινδύνων στην ΕΕ ⁽¹⁶⁾. Η πολιτική πρέπει επίσης να παρέχει περιθώρια πειραματισμού σε ολόκληρη την Ευρώπη, ιδίως στους τομείς της κινητικότητας, των αποβλήτων, της ενέργειας, της γεωργίας, της εκπαίδευσης ή της υγείας. Νέες αγορές μπορούν να βρεθούν μεταβάλλοντας τις δημόσιες συμβάσεις σε υπηρεσίες ψηφιακές, χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών, κυκλικές και φιλικές προς το περιβάλλον που παρέχονται με τρόπους οι οποίοι ευνοούν την κοινωνική ένταξη.

5.1.2. Ρύθμιση: το κανονιστικό πλαίσιο πρέπει να πληροί τρεις στόχους. Πρώτον, οι εξωτερικές επιδράσεις πρέπει να κοστολογούνται όσο το δυνατόν ακριβέστερα, ώστε να μπορούν να αναπτυχθούν επιχειρηματικά μοντέλα που συμβάλλουν στην επίτευξη στόχων βιωσιμότητας ⁽¹⁷⁾. Δεύτερον, οι κανονισμοί πρέπει να εγγυώνται την εφαρμογή ευρείας κλίμακας ψηφιακών υποδομών σε ολόκληρη την Ευρώπη, μεταξύ άλλων και σε αγροτικές περιοχές, καθώς και να παρέχουν πρόσβαση όλων σε αυτές (συμπεριλαμβανομένης της έξυπνης θέρμανσης, των έξυπνων ηλεκτρικών δικτύων και των δικτύων ηλεκτρικής κινητικότητας). Θα πρέπει να αντιμετωπίζονται υπό τη νομική έννοια ως δημόσιες υπηρεσίες. Τέλος, δεδομένου ότι η ψηφιοποίηση τείνει να ευνοεί πλατφόρμες, υπάρχει ο κίνδυνος μονοπωλίων στις μεγάλες ψηφιακές αγορές. Συνεπώς, απαιτούνται ενεργητικές αντιμονοπωλιακές πολιτικές ⁽¹⁸⁾. Η ΕΟΚΕ έχει επίσης προτείνει η Επιτροπή να εξετάσει τρόπους με τους οποίους θα προωθηθούν οι ευρωπαϊκές πλατφόρμες κατά τρόπο ώστε η προστιθέμενη αξία να παραμένει στις τοπικές οικονομίες ⁽¹⁹⁾. Ένας ανεξάρτητος ευρωπαϊκός οργανισμός αξιολόγησης των ψηφιακών πλατφορμών θα μπορούσε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξισορρόπηση της δύναμης τους στην αγορά, λειτουργώντας με την ίδια εντολή σε όλα τα κράτη μέλη προκειμένου να αξιολογηθεί η διακυβέρνηση των πλατφορμών όσον αφορά τον ανταγωνισμό, την απασχόληση και τη φορολογία ⁽²⁰⁾.

5.1.3. Κοινωνική πολιτική: η αλλαγή που επέφερε η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και η ψηφιοποίηση (βλέπε τμήμα 3) θέτει προκλήσεις στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης όσον αφορά τη διαχείριση του προβλήματος της απώλειας θέσεων εργασίας και τη μείωση των φορολογικών εσόδων. Πρέπει, συνεπώς, να εξεταστούν και να αναπτυχθούν νέες προσεγγίσεις και μοντέλα με στόχο τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στα κράτη μέλη, την ανταπόκριση στις διαφορετικές περιστάσεις του μελλοντικού έργου και την υποστήριξη των εργαζομένων και των κοινοτήτων σε τομείς και περιοχές που πλήττονται από τη μετάβαση. Η ΕΟΚΕ εξέτασε τις προκλήσεις σχετικά με το μέλλον της εργασίας στη γνωμοδότησή της με θέμα τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και απευθύνει έκκληση για μια συνεκτική ευρωπαϊκή στρατηγική απασχόλησης, η οποία θα εξετάζει θέματα όπως: επενδύσεις και καινοτομία· απασχόληση και δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας· δίκαιες συνθήκες εργασίας για όλους· δίκαιη και ομαλή μετάβαση υποστηριζόμενη από ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας· και συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων, ιδίως των κοινωνικών εταίρων. Επίσης, οι δημόσιες επενδύσεις θα πρέπει να στηρίζουν τις κοινότητες, τις περιφέρειες και τους εργαζόμενους σε τομείς που έχουν ήδη επηρεαστεί από την εν λόγω μετάβαση, καθώς και να υπάρξει πρόβλεψη και να διευκολυνθεί η μελλοντική αναδιάρθρωση και μετάβαση σε μια πιο πράσινη και πιο βιώσιμη οικονομία ⁽²¹⁾.

5.1.4. Ανοικτή πρόσβαση: η αξιοποίηση του δυναμικού της ψηφιοποίησης για μια πράσινη και δίκαιη οικονομία απαιτεί πρωτίστως γενική διαφάνεια στην οικονομία, η οποία να επιτρέπει στους πολίτες να συμμετέχουν ενεργά και να επωφελούνται από τις ευκαιρίες της τεχνολογικής προόδου (π.χ. συνδυάζοντας τα ψηφιακά δεδομένα ενέργειας με την αποκεντρωμένη παραγωγή ενέργειας). Είναι, επομένως, εξαιρετικά σημαντικό να εξαλειφθούν οι φραγμοί στην οικονομική συμμετοχή μέσω ανοικτών αγορών, ανοικτών δεδομένων, μοντέλων ανοικτής πηγής και ανοικτών προτύπων. Καθένα από τα στοιχεία αυτά πρέπει να θεωρείται κατευθυντήρια αρχή για προγράμματα πολιτικής σε στρατηγικούς τομείς: ενέργεια, μεταφορές, διοικητική μέριμνα και διαδικασίες παραγωγής. Η έννοια της κυριαρχίας των δεδομένων πρέπει να αναπτυχθεί και να εφαρμοστεί μέσω του ευρωπαϊκού δικαίου: οι ευρωπαίοι πολίτες πρέπει να έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν τα δικά τους δεδομένα για δικούς τους σκοπούς, να καθορίζουν ποια προσωπικά δεδομένα χρησιμοποιούνται από τρίτους, να αποφασίζουν με ποιον τρόπο χρησιμοποιούνται τα δεδομένα, να ενημερώνονται και να ασκούν πλήρη έλεγχο όσον αφορά τη χρήση δεδομένων, αλλά και να διαγράφουν δεδομένα.

⁽¹⁴⁾ Υπό κατάρτιση γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Νέα βιώσιμα οικονομικά μοντέλα», SC/048 (βλ. σελίδα 57 της παρούσας Επίσημης Εφημερίδας).

⁽¹⁵⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Σχέδιο δράσης της ΕΕ για τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας» (ΕΕ C 230 της 14.7.2015, σ. 72).

⁽¹⁶⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Οι μελλοντικοί οδηγοί της Ευρώπης: Η πρωτοβουλία για τις νεοφυείς και αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις» (ΕΕ C 288 της 31.8.2017, σ. 20).

⁽¹⁷⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Βιώσιμη ανάπτυξη: Χαρτογράφηση των εσωτερικών και εξωτερικών πολιτικών της ΕΕ» (ΕΕ C 487 της 28.12.2016, σ. 41).

⁽¹⁸⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Στρατηγική για την ψηφιακή ενιαία αγορά» (ΕΕ C 71 της 24.2.2016, σ. 65).

⁽¹⁹⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Ο μεταβαλλόμενος χαρακτήρας των εργασιακών σχέσεων και η επίδρασή του στη διατήρηση ενός αξιοπρεπούς μισθού» (ΕΕ C 303 της 19.8.2016, σ. 54).

⁽²⁰⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Συνεργατική Οικονομία» (ΕΕ C 75 της 10.3.2017, σ. 33).

⁽²¹⁾ ΕΕ C 125 της 21.4.2017, σ. 10.

5.1.5. Εκπαίδευση/κατάρτιση: τόσο η πράσινη οικονομία όσο και η ψηφιακή οικονομία απαιτούν συγκεκριμένες δεξιότητες, ιδίως με δεδομένο ότι στο μέλλον η ψηφιακή τεχνολογία θα αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για την επίτευξη της απεξάρτησης της ευρωπαϊκής οικονομίας από τον άνθρακα. (βλέπε σημεία 3.1.4 και 3.2.3). Η εκπαίδευση με σκοπό την ανάπτυξη των απαραίτητων τυπικών και άτυπων δεξιοτήτων, μεταξύ άλλων σε τομείς όπως η συνεργατική/κοινωνική εργασία και η επιχειρηματικότητα⁽²²⁾, πρέπει να ενσωματωθεί στις πολιτικές γενικής εκπαίδευσης και διά βίου μάθησης. Απαιτείται ενίσχυση του διαλόγου και περισσότερη ανάλυση του θέματος αυτού. Συνιστάται στοχοθετημένη χρήση των διαρθρωτικών ταμείων προς εξασφάλιση αποτελεσματικής υποστήριξης για την αντιμετώπιση του σημερινού χάσματος στις πράσινες και ψηφιακές δεξιότητες, ιδίως στις περιφέρειες που βρίσκονται ήδη σε μεταβατικό στάδιο ή θα επηρεαστούν μελλοντικά από τη μετάβαση. Οι πόροι στα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα θα πρέπει να κατευθύνονται προς την εκπαίδευση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων σε τομείς στους οποίους οι ανθρώπινες δεξιότητες δεν μπορούν να αντικατασταθούν από συστήματα τεχνητής νοημοσύνης ή στους οποίους οι άνθρωποι είναι απαραίτητοι για τη συμπλήρωση των εν λόγω συστημάτων (π.χ. εργασίες στις οποίες η ανθρώπινη αλληλεπίδραση είναι ζωτικής σημασίας ή όπου άνθρωποι και μηχανές συνεργάζονται, καθώς και εργασίες τις οποίες θα θέλαμε να συνεχίσουν να εκτελούν άνθρωποι) (23).

5.1.6. Έρευνα: η ψηφιακή, πράσινη και δίκαιη οικονομία θα είναι το σημείο αναφοράς σε σχέση με τα ασφαλή για το μέλλον οικονομικά μοντέλα. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη μετάβαση προς αυτήν την οικονομία είναι μια καλά στοχευμένη πολιτική για την έρευνα, η οποία βασίζεται στην ανάλυση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιπτώσεων των καινοτομιών, ειδικά των ψηφιακών καινοτομιών. Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να διατίθενται κονδύλια E & A για τους καινοτόμους φορείς που αναπτύσσουν νέες ψηφιακές τεχνολογίες και υπηρεσίες οι οποίες αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικές ή/και κοινωνικές προκλήσεις. Πρέπει να αναπτυχθεί δίκτυο εκκολαπτηρίων επιχειρήσεων προς υποστήριξη τους.

5.2. Νέες μορφές διακυβέρνησης

5.2.1. Καινοτομία: η συμμετοχή αποτελεί βασικό στοιχείο της δημοκρατίας. Οι εκλογές και η εκπροσώπηση αποτελούν μέθοδο οργάνωσης της συμμετοχής, όμως απαιτούνται νέες, καινοτόμες προσεγγίσεις για την οργάνωση της συμμετοχής, συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρονικής συμμετοχής. Είναι σημαντικό να ανοίξει η παραδοσιακή χάραξη πολιτικής σε μη ιεραρχικές, κοινωνικά ρευστές και λιγότερο επίσημες μορφές πολιτικής δραστηριότητας και να ενισχυθούν πρωτοβουλίες με γνώμονα την κοινωνία των πολιτών και από τη βάση προς την κορυφή.

5.2.2. Διακυβέρνηση: οι αλλαγές απαιτούν διαφανείς και ελεύθερης πρόσβασης διαλόγους πολλαπλών ενδιαφερομένων για όλες τις νομοθετικές διαδικασίες της ΕΕ σε ευρωπαϊκό και σε τοπικό επίπεδο. Η «κοινωνία των πολιτών» δεν θα πρέπει να περιορίζεται στην οργανωμένη κοινωνία των πολιτών, αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνει όλους τους πολίτες. Νέες συμμαχίες έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη δράση για το κλίμα και την προστασία των πόρων⁽²⁴⁾. Για την ενίσχυση της συμμετοχικής δημοκρατίας, θα πρέπει να καταργηθεί το οίονε μονοπώλιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όσον αφορά το δικαίωμα νομοθετικής πρωτοβουλίας, προς όφελος περισσότερων πρωτοβουλιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σε συνδυασμό με νομοθετικές πρωτοβουλίες από τη βάση προς την κορυφή, για παράδειγμα, με την άρση τεχνικών, νομικών και γραφειοκρατικών προβλημάτων που σχετίζονται με την Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών⁽²⁵⁾.

5.2.3. Ανοικτή πρόσβαση: οι μέθοδοι πληθοχρηματοδότησης για το σύνολο της νομοθεσίας της ΕΕ είναι η κατάλληλη προσέγγιση για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών εμποδίων που καθιστούν δύσκολη τη συμμετοχή των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της ΕΕ. Κατά τον σχεδιασμό της προσέγγισης αυτής, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην προσβασιμότητα, τη συμμετοχικότητα και τη λογοδοσία. Η ανοικτή πρόσβαση στην πολιτική και τις πολιτικές μπορεί να αυξηθεί περαιτέρω μέσω διαδικτυακών και φιλικών προς τον χρήστη δημοσιεύσεων για όλες τις δραστηριότητες και τα στοιχεία της ΕΕ.

5.2.4. Κατάρτιση/εκπαίδευση: απαιτούνται προγράμματα ενδυνάμωσης των πολιτών προκειμένου να ξεπεραστεί η «προκατάληψη της μεσαίας τάξης» (βλέπε σημείο 3.4.6). Τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να σχεδιαστούν ώστε να προσελκύουν τα τμήματα του πληθυσμού που τείνουν να απέχουν από την ενεργό συμμετοχή στην πολιτική, την οικονομία και την κοινωνία. Η ευαισθητοποίηση και οι ευκαιρίες συμμετοχής ως βασικής αρχής της δημοκρατίας χρειάζεται να τονίζονται στη γενική εκπαίδευση. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ενεργός συμμετοχή στις διαδικασίες οικοδόμησης πολιτικής βούλησης είναι προς αμοιβαίο όφελος της κοινωνίας και του πολίτη, τα συμφέροντα και οι απόψεις του οποίου λαμβάνονται υπόψη. Χρειάζεται περισσότερη χρηματοδότηση για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που απευθύνονται στα εν λόγω μη συμμετέχοντα τμήματα του πληθυσμού και οι οποίες παρακολουθούν τους στόχους βιωσιμότητας.

5.2.5. Έρευνα: οι κοινωνικές επιστήμες πρέπει να επικεντρωθούν περισσότερο σε εναλλακτικές πρακτικές της δημοκρατίας. Ένα παράδειγμα είναι η πιθανή εφαρμογή της μεθοδολογίας παραγωγής πρωτοτύπων στην πολιτική. Με την προσέγγιση αυτή, σχεδιάζονται λύσεις πολιτικής σε μειωμένο χρονικό διάστημα, εφαρμόζονται εν συνεχεία σε «δοκιμαστική αγορά», και αμέσως μετά

⁽²²⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Ενίσχυση της δημιουργικότητας, της επιχειρηματικότητας και της κινητικότητας στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης» (ΕΕ C 332 της 8.10.2015, σ. 20).

⁽²³⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Τεχνητή νοημοσύνη» (ΕΕ C 288 της 31.8.2017, σ. 1).

⁽²⁴⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Συνασπισμός για την εκπλήρωση των δεσμεύσεων της συμφωνίας του Παρισιού» (ΕΕ C 389 της 21.10.2016, σ. 20).

⁽²⁵⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Η Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία πολιτών (αναθεώρηση)» (ΕΕ C 389 της 21.10.2016, σ. 35).

αξιολογούνται οι επιπτώσεις τους με βάση πληροφορίες από τους πολίτες και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη. Η εκτίμηση επιπτώσεων χρησιμοποιείται ως βάση για σχετικές αλλαγές στις πολιτικές λύσεις, πριν από την πλήρη ανάπτυξή τους.

5.2.6. Γενικότερα, απαιτείται περαιτέρω έρευνα σχετικά με τον τρόπο αναθεώρησης της σχέσης μεταξύ της (επιστημονικής) εμπειρογνωμοσύνης και της χάραξης πολιτικής και το πώς θα συνδυαστεί η ενσωμάτωση της πλήρως διαφανούς, ανεξάρτητης εμπειρογνωμοσύνης στη χάραξη πολιτικής με την ανάγκη ενίσχυσης της συμμετοχής των πολιτών.

5.3. Βιωσιμότητα και χρηματοπιστωτικός τομέας

5.3.1. Καινοτομία: η ψηφιακή, πράσινη και δίκαιη οικονομία συνεπάγεται τεράστια επένδυση τόσο σε ιδιωτικές εγκαταστάσεις (π.χ. σε εγκαταστάσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας ή σταθμούς φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων) όσο και σε δημόσια έργα υποδομής (π.χ. ψηφιοποίηση των συστημάτων ηλεκτρικής ενέργειας και κινητικότητας). Ο χρηματοπιστωτικός τομέας θα πρέπει, ως εκ τούτου, να διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην πραγματοποίηση της εν λόγω καινοτομίας. Θα πρέπει να διατεθούν οικονομικοί πόροι, μεταξύ άλλων δημόσιοι, σε επενδύσεις που υποστηρίζουν τον βιώσιμο μετασχηματισμό. Για να επιτευχθούν οι στόχοι στους τομείς του κλίματος και της ενέργειας, χρειάζονται καινοτόμα χρηματοδοτικά μέσα προκειμένου να λειτουργήσουν ως καταλύτες, ώστε να εξασφαλιστούν ιδιωτικοί χρηματοδοτικοί πόροι για την πραγματοποίηση επενδύσεων, πράγμα ανέφικτο χωρίς αυτά ⁽²⁶⁾ ⁽²⁷⁾.

5.3.2. Ρύθμιση: η πολιτική πρέπει να αποσκοπεί στην οικοδόμηση ενός πιο βιώσιμου ιδιωτικού χρηματοπιστωτικού συστήματος με τη συμπερίληψη παραγόντων αειφορίας στην οικονομική αξιολόγηση των κινδύνων, την επέκταση των αρμοδιοτήτων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων προς την κατεύθυνση των μη χρηματοοικονομικών επιπτώσεων των επενδυτικών αποφάσεων, καθώς και με την αύξηση της διαφάνειας γύρω από τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις των επενδυτικών αποφάσεων ⁽²⁸⁾. Οι πολιτικές θα πρέπει επίσης να ενθαρρύνουν τους επενδυτές να προβαίνουν σε εθελοντικές δεσμεύσεις για επενδύσεις σε δραστηριότητες που ακολουθούν τις αρχές της βιωσιμότητας. Ο οικολογικός προσανατολισμός των τραπεζικών προτύπων είναι απαραίτητος για να μετατοπιστεί η ιδιωτική χρηματοδότηση από τις συμβατικές επενδύσεις προς επενδύσεις χαμηλών εκπομπών άνθρακα και ανθεκτικές στο κλίμα. Οι κεντρικές τράπεζες πρέπει να καθοδηγούν την κατανομή των κεφαλαίων μέσω νομισματικών και μικροπροληπτικών και μακροπροληπτικών πολιτικών, συμπεριλαμβανομένων των προτύπων αειφορίας.

5.3.3. Κοινωνική πολιτική: τα νοικοκυριά θα υποστούν πιέσεις εξαιτίας της ψηφιοποίησης και της απεξάρτησης από τον άνθρακα. Απαιτείται, ως εκ τούτου, θεμελιώδης φορολογική μεταρρύθμιση προκειμένου να αυξηθεί το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και να συνδυαστεί ο στόχος αυτός με τα προαπαιτούμενα της απεξάρτησης από τον άνθρακα. Η ΕΟΚΕ απευθύνει έκκληση για ένα φορολογικό σύστημα με βάση την εσωτερικευση του περιβαλλοντικού κόστους και τη χρήση των επιπλέον εσόδων για τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας. Η μετατόπιση της φορολογίας από την εργασία προς τη χρήση των πόρων συμβάλλει στη διόρθωση των αδυναμιών της αγοράς, στη δημιουργία νέων βιώσιμων και τοπικών θέσεων εργασίας, στην αύξηση των διαθέσιμων εισοδημάτων των νοικοκυριών, καθώς και στην παροχή κινήτρων για οικολογικά καινοτόμες επενδύσεις ⁽²⁹⁾.

5.3.4. Έρευνα: μέχρι σήμερα, οι επιπτώσεις της ψηφιοποίησης και της μειωμένης κατανάλωσης ορυκτών καυσίμων στα δημόσια οικονομικά (διάβρωση της φορολογικής βάσης) εξακολουθούν να μην είναι ευρέως γνωστές. Η έρευνα θα πρέπει να επικεντρωθεί σε αυτήν την πτυχή, καθώς και στη γενική συνεισφορά που θα μπορούσε να έχει για την αειφόρο ανάπτυξη μια στρατηγική πολιτική χρηματοδότησης.

5.4. Προώθηση της βιωσιμότητας μέσω του διεθνούς εμπορίου

5.4.1. Καινοτομία και επιχειρηματικές ευκαιρίες: με δεδομένη την παγκόσμια διάσταση των τριών μεγάλων θεμάτων, δεν αρκεί να καταστεί η Ευρώπη περισσότερο βιώσιμη μέσω μιας σαφούς πολιτικής για την καινοτομία. Σε συνεργασία με τους εμπορικούς εταίρους, η Ευρώπη πρέπει να αναπτύξει έννοιες καινοτομίας που μπορούν να μεταφερθούν σε άλλες περιοχές του κόσμου. Το εμπόριο μπορεί να βοηθήσει ως προς αυτό εφόσον οι πτυχές της αειφορίας αποτελούν βασικά κριτήρια στη διεθνή εμπορική πολιτική, συμπεριλαμβανομένων των πολυμερών και διμερών εμπορικών συμφωνιών. Ιδιαίτερος ρόλος θα πρέπει να ανατεθεί στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ), ο οποίος θα πρέπει να λάβει περισσότερο υπόψη τη διεθνή περιβαλλοντική πολιτική, όπως η Συμφωνία του Παρισιού ή οι στόχοι του Aichi για τη βιοποικιλότητα. Μόλις θεσπιστούν τα αντίστοιχα πρότυπα, οι ευρωπαϊκές

⁽²⁶⁾ EE C 75 της 10.3. 2017, σ. 57.

⁽²⁷⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Αγορακεντρικά μέσα για τη μετάβαση σε μια αποδοτική, από πλευράς πόρων, οικονομία χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών στην ΕΕ» [EE C 226 της 16.7.2014, σ. 1 (σημείο 3.9.4)].

⁽²⁸⁾ Έκθεση του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP/United Nations Environmental Programme) με τίτλο «Building a Sustainable Financial System in the European Union» (Οικοδόμηση βιώσιμου χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση), έρευνα του UNEP και 2η επενδυτική πρωτοβουλία (UNEP Inquiry and 2° Investing Initiative), Μάρτιος 2016· βλέπε επίσης άλλες εκθέσεις σχετικά με τη βιώσιμη χρηματοδότηση στη διεύθυνση <http://web.unep.org/inquiry>

⁽²⁹⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Αγορακεντρικά μέσα για τη μετάβαση σε μια αποδοτική, από πλευράς πόρων, οικονομία χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών στην ΕΕ» [EE C 226 της 16.7.2014, σ. 1 (σημείο 1.3)].

επιχειρήσεις, οι πολίτες, οι κοινωνικές πρωτοβουλίες, οι δήμοι και οι περιφέρειες θα μπορούν να αναπτύξουν σημαντικές καινοτομίες (προϊόντα και υπηρεσίες) που μπορούν να εξαχθούν ως απάντηση στην ανάγκη απεξάρτησης από τον άνθρακα και να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που παρέχει η μεγάλαση της ψηφιοποίησης. Έχουν τη δυνατότητα να καταστούν εξαγωγικές επιτυχίες. Κατά κύριο λόγο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρέπει να συνεργαστεί με τον ΠΟΕ και τους βασικούς εταίρους της προκειμένου να γίνει χρήση εμπορικών συμφωνιών για την ενίσχυση της τιμολόγησης του CO₂ και τυχόν άλλων εξωτερικών παραγόντων που βλάπτουν τη βιώσιμη καινοτομία.

5.4.2. Ρύθμιση: μία από τις πηγές του αυξημένου περιβαλλοντικού αποτυπώματος στις οικονομίες μας είναι η αυξανόμενη απόσταση μεταξύ των τόπων παραγωγής, της μεταποίησης, της κατανάλωσης και, μερικές φορές, της διάθεσης/ανάκτησης των προϊόντων. Για να καταστεί το διεθνές εμπόριο συμβατό με τη βιώσιμη ανάπτυξη απαιτείται έξυπνη ρυθμιστική προσέγγιση της ελευθέρωσης, η οποία να λαμβάνει υπόψη και να ενισχύει τα τοπικά, μικρής κλίμακας συστήματα παραγωγής. Η προώθηση και η υποστήριξη των πολιτικών της κυκλικής οικονομίας θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα συστήματα είναι ανθεκτικά, μικρά, τοπικά και καθαρά. Για συγκεκριμένες βιομηχανικές δραστηριότητες το μέγεθος των κύκλων μπορεί να είναι μεγάλο⁽³⁰⁾. Οι κανονισμοί πρέπει να δίδουν απάντηση στο πρόβλημα αυτό μέσω διμερών και πολυμερών εμπορικών συμφωνιών.

5.4.3. Η ΕΕ θα πρέπει να ζητήσει από την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση μεταρρυθμίσεων του φορολογικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον το οποίο θα βοηθά τις αναπτυσσόμενες χώρες να κινητοποιήσουν περισσότερους δικούς τους πόρους. Θα πρέπει να συνεπάγεται εσωτερική φορολογική μεταρρύθμιση, αλλά και την κινητοποίηση της διεθνούς κοινότητας για την από κοινού καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, καθώς και των παράνομων ροών κεφαλαίων που έχουν ως αποτέλεσμα να εξέρχονται από τις αναπτυσσόμενες χώρες περισσότερα χρήματα απ' όσα τα ποσά που εισέρχονται μέσω της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να χρησιμοποιήσει το θεματολόγιο του 2030, επικαιροποιημένο με τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, ως πλαίσιο για όλες τις χρηματοδοτούμενες από την ΕΕ εξωτερικές πολιτικές και προγράμματα⁽³¹⁾.

5.4.4. Κοινωνική πολιτική: μία από τις διαδρομές για την υλοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ), καθώς και για την προώθηση μιας προοδευτικής εμπορικής πολιτικής προς όφελος όλων, είναι η εφαρμογή προσεγγίσεων πολλών ενδιαφερομένων μερών για υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά. Σε αυτές τις προσεγγίσεις οι επιχειρήσεις, οι ΜΚΟ, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και οι κυβερνήσεις καθορίζουν από κοινού πώς μπορεί να επιτευχθεί στην πράξη η ευθύνη για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπάρχει αυξανόμενη ανησυχία σχετικά με τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των αλυσίδων εφοδιασμού, ιδίως σε σχέση με τα «ορυκτά από εμπόλεμες ζώνες» όπως το κοβάλτιο, το οποίο χρησιμοποιείται για την κατασκευή των επαναφορτιζόμενων μπαταριών σε κινητά τηλέφωνα, φορητούς υπολογιστές, ηλεκτρικά οχήματα, αεροσκάφη και ηλεκτρικά εργαλεία. Δεδομένης της δέσμευσης για μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, η συνεχής πορεία προς την ψηφιοποίηση και η πολυπλοκότητα της υπεύθυνης επιχειρηματικής συμπεριφοράς στις διεθνείς αλυσίδες εφοδιασμού, καθοριστικής σημασίας είναι η πολυμερής συνεργασία. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ επικροτεί και είναι ευτυχής που συμμετέχει στην πρωτοβουλία της ολλανδικής κυβέρνησης να ευαισθητοποιήσει τους πολίτες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι δράσεις πολλών ενδιαφερομένων μπορούν να συμβάλουν στην κατανόηση της σημασίας της υπεύθυνης επιχειρηματικής συμπεριφοράς, ιδίως σε περίπλοκες αλυσίδες εφοδιασμού για τις οποίες πραγματοποιούνται εξορύξεις με τη χρήση παιδικής εργασίας ή δουλείας ή σε επικίνδυνες συνθήκες.

5.4.5. Ανοικτή πρόσβαση: οι νέες εμπορικές συμφωνίες πρέπει να βασίζονται σε έγκριση που επιτυγχάνεται μέσω νέων δημοκρατικών διαδικασιών, με αύξηση της συμμετοχής των πολιτών στη λήψη κοινών αποφάσεων. Τα κεφάλαια για το εμπόριο και τη βιώσιμη ανάπτυξη (EAA-TSD/Trade and Sustainable Development) στις υφιστάμενες εμπορικές συμφωνίες της ΕΕ δεν λειτουργούν τόσο καλά όσο θα έπρεπε. Πρώτον, τα κεφάλαια ΕΑΑ θα πρέπει να ενσωματώσουν παγκόσμιες πολυμερείς συμφωνίες (Ατζέντα του 2030 και Συμφωνία του Παρισιού). Δεύτερον, οι μηχανισμοί παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών θα πρέπει να ενισχυθούν και να περιλαμβάνουν ανάλυση από την οπτική της κοινωνίας των πολιτών. Τρίτον, οι μηχανισμοί επιβολής πρέπει να ισχύουν και για τα ίδια τα κεφάλαια ΕΑΑ⁽³²⁾.

5.4.6. Έρευνα: απαιτούνται περισσότερα εμπειρικά στοιχεία για την αξιολόγηση του αντικτύπου της ταχύτερης ανάπτυξης στο διεθνές εμπόριο νέων τρόπων παραγωγής και κατανάλωσης που επεκτείνονται σταδιακά προς τις διασυννοριακές υπηρεσίες, ιδίως όσον αφορά τις επιπτώσεις τους στη διασυννοριακή φορολόγηση. Θα πρέπει δε να αποτελέσουν τη βάση για τη λήψη απόφασης σχετικά με το εάν θα πρέπει να συμπεριληφθούν στους γενικούς κανόνες του ΠΟΕ ή να αποτελέσουν μέρος των διμερών και περιφερειακών συμφωνιών, όπως συνέβη στην περίπτωση της ατζέντας για την αξιοπρεπή εργασία.

⁽³⁰⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Δέσμη μέτρων για την κυκλική οικονομία» [ΕΕ C 264 της 20.7.2016, σ. 98 (σημείο 1.3)].

⁽³¹⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Το Θεματολόγιο του 2030 — Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσηλωμένη στη βιώσιμη ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο» [ΕΕ C 34 της 2.2.2017, σ. 58].

⁽³²⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Εμπόριο για όλους: Προς μια πιο υπεύθυνη πολιτική για το εμπόριο και τις επενδύσεις» [ΕΕ C 264 της 20.7.2016, σ. 123 (σημείο 1.9)].

5.4.7. Υπενθυμίζουμε στην Επιτροπή την προηγούμενη σύστασή μας να προβεί σε πλήρη εκτίμηση επιπτώσεων για τις πιθανές συνέπειες που θα έχει η εφαρμογή των ΣΒΑ και της Συμφωνίας του Παρισιού επί της εμπορικής πολιτικής της ΕΕ.

6. Χάραξη στρατηγικής για ένα βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον — τέσσερα κριτήρια

6.1. Στην ενότητα 5 εντοπίσαμε κάποιους τομείς όπου χρειάζονται μέτρα πολιτικής για την οικοδόμηση μιας πιο βιώσιμης Ευρώπης μέσα σε ένα ριζικά μεταβαλλόμενο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο. Μπορούν να προσδιοριστούν τέσσερα κριτήρια για τη στρατηγική βιωσιμότητας της Ευρώπης. Πρέπει να είναι:

- μακροπρόθεσμου προσανατολισμού,
- σαφής,
- οριζόντια και κάθετα ολοκληρωμένη,
- εύχρηστη.

Τα τέσσερα αυτά κριτήρια αναλύονται εκτενέστερα παρακάτω.

6.2. Προσανατολισμός σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα

6.2.1. Η στρατηγική σκέψη συνεπάγεται την ανάπτυξη μακροπρόθεσμης προοπτικής με βάση το όραμα της «Ευρώπης που θέλουμε», το οποίο περιγράφεται στην ενότητα 4, αλλά και τον καθορισμό της πορείας που πρέπει να ακολουθήσει η Ευρώπη για να κάνει αυτό το όραμα πραγματικότητα. Θα χρειαστούν έως και τρεις δεκαετίες για να γίνουν προφανείς οι κοινωνικές αλλαγές που προκάλεσαν τα παγκόσμια προβλήματα και η μεγάλα της ψηφιοποίησης που περιγράφονται στην ενότητα 3. Πολλές σχετικές αποφάσεις, συμπεριλαμβανομένων των επενδυτικών αποφάσεων, χρειάζονται χρόνο έως ότου τεθούν σε ισχύ. Ως εκ τούτου, οι τρεις δεκαετίες μοιάζουν να είναι το κατάλληλο χρονικό πλαίσιο για τη στρατηγική βιωσιμότητας της Ευρώπης. Οι σχετικοί στόχοι και τα αντίστοιχα μέτρα πολιτικής πρέπει να προβλέπονται βάσει του εν λόγω χρονικού πλαισίου⁽³³⁾. Αυτή η αναδρομική προσέγγιση σημαίνει ότι το σημείο αναφοράς λαμβάνεται ως το καλύτερο δυνατό σενάριο για το 2050 και ότι όλα τα μέτρα που είναι απαραίτητα για την υλοποίηση της ιδανικής αυτής περίπτωσης πρέπει να απορρέουν από το εν λόγω σενάριο. Η εστίαση στο πλέον αισιόδοξο σενάριο επιτρέπει την ανάπτυξη θετικής επιχειρηματολογίας. Η μεταστροφή από την εντατική, από πλευράς άνθρακα και πόρων, οικονομία και από την κεντρικής διακυβέρνησης κοινωνία του εικοστού αιώνα δεν πρέπει να θεωρείται τιμωρητικού χαρακτήρα ούτε να γίνεται αντιληπτή ως το τέλος της προόδου, αλλά ως μια νέα, θετική εποχή που προσφέρει ελκυστικές ευκαιρίες για τους πολίτες.

6.3. Σαφήνεια

6.3.1. Η μακροπρόθεσμη εστίαση της στρατηγικής για την αειφορία δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν μέτρα πολιτικής που πρέπει να ληφθούν βραχυπρόθεσμα. Αντιθέτως, κεντρικό στοιχείο της στρατηγικής για την αειφορία πρέπει να είναι η ανάπτυξη της αλυσίδας μέτρων πολιτικής που απαιτούνται για την επίτευξη των προβλεπόμενων στόχων για το 2050, αρχίζοντας με πολιτικά προγράμματα που θα ισχύουν σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, σχέδια πολιτικής με μεσοπρόθεσμα αποτελέσματα και ειδικά μέτρα με βραχυπρόθεσμο προσανατολισμό. Για να επιτευχθεί ο μέγιστος δυνατός βαθμός αποτελεσματικότητας, πρέπει να καθοριστεί με σαφήνεια η ιεράρχηση μεταξύ των προγραμμάτων πολιτικής, των σχεδίων πολιτικής και των μέτρων πολιτικής. Σε προηγούμενες προσεγγίσεις για την αειφορία, ιδιαίτερα σε όσες αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας και της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», υπήρχε σαφής έλλειψη σαφήνειας όσον αφορά συγκεκριμένα μέτρα πολιτικής. Σε αυτό το πλαίσιο, η ευρωπαϊκή στρατηγική για τη βιωσιμότητα πρέπει να λάβει ως σημείο αναφοράς τη στρατηγική του Γκέτεμποργκ για την αειφόρο ανάπτυξη⁽³⁴⁾, με τη σαφή της εστίαση σε μέτρα πολιτικής, η οποία ανανεώθηκε στην ανακοίνωση της Επιτροπής για ένα Πλαίσιο δράσης⁽³⁵⁾.

6.4. Οριζόντια και κάθετη ολοκλήρωση

6.4.1. Όσον αφορά την υλοποίηση των προσεγγίσεων πολιτικής που περιγράφονται στην ενότητα 5 και την εφαρμογή των διαφόρων μέτρων πολιτικής που ορίζονται στην ενότητα 5, ένα γεγονός πρέπει να ληφθεί πολύ σοβαρά υπόψη: η στενή διασύνδεση των τριών παγκόσμιων προβλημάτων με τη μεγάλα της ψηφιοποίησης. Μια επιτυχημένη στρατηγική πρέπει, συνεπώς, να αποφεύγει τα στεγανά και να είναι οριζόντια ολοκληρωμένη, καλύπτοντας και τους έξι τομείς πολιτικής. Μια τέτοιου είδους συνολική μακροπρόθεσμη στρατηγική θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως διάδοχος της τρέχουσας στρατηγικής «Ευρώπη 2020», συνδυάζοντας την υλοποίηση των 17 καθολικών Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης, οι οποίοι αντανakλούν την ισχυρή δέσμευση της Συμφωνίας του Παρισιού για το κλίμα, με τις προτεραιότητες εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁽³⁶⁾.

⁽³³⁾ Στην απόφαση της UNFCCC (σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την αλλαγή του κλίματος/United Nations Framework Convention on Climate Change) που συνοδεύει τη Συμφωνία του Παρισιού γίνεται λόγος για «μακροπρόθεσμες αναπτυξιακές στρατηγικές χαμηλών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στα μέσα του αιώνα» (παράγραφος 35).

⁽³⁴⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής με τίτλο «Αειφόρος ανάπτυξη της Ευρώπης για έναν καλύτερο κόσμο: Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αειφόρο ανάπτυξη», COM(2001) 264 final.

⁽³⁵⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με θέμα «Σχετικά με την επανεξέταση της στρατηγικής για την αειφόρο ανάπτυξη — Πλαίσιο δράσης», COM(2005) 658 final.

⁽³⁶⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Πιο βιώσιμα συστήματα τροφίμων» (ΕΕ C 345 της 13.10.2017, σ. 91).

6.4.2. Μια επιτυχής πολιτική βιωσιμότητας πρέπει επίσης να είναι κάθετα ολοκληρωμένη. Η βιώσιμη ανάπτυξη θα χρειαστεί υποστήριξη σε όλα τα συναφή πεδία πολιτικής (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο). Για τον λόγο αυτό, είναι απαραίτητο να προσδιοριστούν με σαφήνεια τα επίπεδα πολιτικής στα οποία θα πρέπει να ληφθούν τα αντίστοιχα μέτρα που προβλέπονται στο στρατηγικό πλαίσιο. Η ΕΟΚΕ συνιστά τον καθορισμό πλαισίου διακυβέρνησης και συντονισμού συμπληρωματικά με τη στρατηγική προκειμένου να διασφαλιστεί η συνοχή μεταξύ των κεντρικών και αποκεντρωμένων μέτρων, καθώς και να εξασφαλιστεί η συμμετοχή της οργανωμένης κοινωνίας πολιτών σε εθνικό και σε περιφερειακό επίπεδο. Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο θα πρέπει να αναπτυχθεί περαιτέρω προκειμένου να ενσωματώσει μηχανισμό για τον κάθετο συντονισμό της εφαρμογής των ΣΒΑ.

6.5. Δυνατότητα διαχείρισης

6.5.1. Η βιώσιμη ανάπτυξη χρειάζεται πολιτική διαχείριση. Με βάση τους μετρήσιμους στόχους που προβλέπονται για το 2050 (βλέπε 6.2), θα πρέπει να καθοριστούν ενδιάμεσοι στόχοι που θα χρησιμεύουν ως ορόσημα. Απαιτείται συνεχής αξιολόγηση προκειμένου να εξακριβωθεί εάν η αλυσίδα των συγκεκριμένων μέτρων πολιτικής (βλέπε 6.3) παράγει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Σε περίπτωση που τα αποτελέσματα υπολείπονται των σκοπών και των στόχων, πρέπει να διασφαλίζεται άμεση ευθυγράμμιση των μέτρων πολιτικής.

6.5.2. Προκειμένου να είναι δυνατή η αξιολόγηση της προόδου που επιτυγχάνεται όσον αφορά το μακροπρόθεσμο στρατηγικό πλαίσιο και το βέλτιστο σενάριο για το 2050, απαιτείται η εφαρμογή εκτενούς πίνακα αποτελεσμάτων, ο οποίος θα αποτυπώνει τη σύνθετη, πολυτομεακή προσέγγιση που περιγράφεται στην παρούσα γνωμοδότηση. Ο συγκεκριμένος πίνακας αποτελεσμάτων θα πρέπει να περιλαμβάνει δείκτες και από τους έξι τομείς πολιτικής προκειμένου να αντικατοπτρίζεται η διασύνδεση των τριών παγκόσμιων προβλημάτων με τη μεγάλαση της ψηφιοποίησης η οποία περιγράφεται στην ενότητα 2. Μια γνήσια στρατηγική προσέγγιση για τη βιωσιμότητα θα είναι δυνατή μόνον εφόσον εκτελεστεί η αναλυτικότερη εργασία καθιέρωσης κατάλληλων δεικτών και η υπαγωγή τους σε έναν «ολιστικό πίνακα αποτελεσμάτων». Πρέπει επίσης να αντιμετωπιστεί ο κάθετος και ο οριζόντιος συντονισμός της πολιτικής βιωσιμότητας (βλέπε σημείο 6.4). Αυτές οι τρεις εργασίες (παρακολούθηση και αξιολόγηση, ευθυγράμμιση των μέτρων πολιτικής και συντονισμός της οριζόντιας και κάθετης ολοκλήρωσης) απαιτούν διοικητικά όργανα που να λογοδοτούν. Μία λύση θα μπορούσε να είναι η σύσταση Γενικής Διεύθυνσης σε επίπεδο ΕΕ και παρόμοιων οργάνων σε εθνικό επίπεδο.

6.5.3. Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει επίσης ότι, σε έναν ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο, υπάρχει η ανάγκη αξιολόγησης των κοινοτήτων με βάση δείκτες εκτός της οικονομικής ανάπτυξης. Για τον λόγο αυτό, η ΕΟΚΕ πρότείνει να χρησιμοποιείται ένας νέος δείκτης αναφοράς: η «πρόοδος των κοινωνιών». Το μέτρο αυτό λαμβάνει υπόψη παράγοντες εκτός της οικονομικής ανάπτυξης για την αξιολόγηση της προόδου μιας κοινότητας. Η πρόοδος της κοινωνίας θα πρέπει να θεωρείται συμπληρωματικό προς την οικονομική ανάπτυξη κριτήριο αναφοράς, το οποίο παρέχει ευρύτερη εικόνα της κατάστασης εντός μιας κοινότητας ⁽³⁷⁾.

Βρυξέλλες, 19 Οκτωβρίου 2017.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Γιώργος ΝΤΑΣΗΣ

⁽³⁷⁾ Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Πέραν του ΑΕγχΠ — Η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στην επιλογή συμπληρωματικών δεικτών» (ΕΕ C 181 της 21.6.2012, σ. 14).